

**Małgorzata Orłowska, Olga
Khyzhna, Jacek J. Błeszyński**

**Miejsce Internetu w budżecie czasu
polskiego dziecka - perspektywa
pedagogiczna = Role of the Internet
in the Budget Time Polish Child -
Pedagogical Perspective**

Edukacja - Technika - Informatyka nr 1(19), 255-261

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

**MAŁGORZATA ORŁOWSKA¹, OLGA KHYZHNA²,
JACEK J. BŁESZYŃSKI³**

Miejsce internetu w budżecie czasu polskiego dziecka – perspektywa pedagogiczna

Role of the Internet in the Budget Time Polish Child – Pedagogical Perspective

¹ Doktor habilitowany, profesor WSB, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Wydział Stosowanych Nauk Społecznych, Katedra Pedagogiki, Polska

² Doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny, Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, Ukraine

³ Profesor doktor habilitowany, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Katedra Psychopedagogiki Specjalnej, Polska

Streszczenie

Internet zawłaszczył czas współczesnego człowieka i stał się wyznacznikiem postępu. W przypadku dzieci i młodzieży istotne jest, w jaki sposób korzystają oni z internetu oraz ile czasu mu poświęcają w ciągu dnia.

Słowa kluczowe: sposoby korzystania z internetu przez dzieci i młodzież, budżet czasu, internet

Abstract

Internet appropriated time modern man and has become a major determinant of progress. In the case of children and young people it is important in how they use the Internet and how much time he spend in a day.

Keywords: use the Internet by children and young people, time budget, Internet

Wstęp, problem, metoda

Wykluczenie cyfrowe jest jednym z poważniejszych zagrożeń rozwoju współczesnych społeczeństw. Nie możemy już funkcjonować bez umiejętności posługiwania się internetem. A jak wygląda rzeczywistość? Jak jest miejsce w strukturze dnia i ilość czasu poświęcanego na korzystanie z internetu przez dzieci i młodzież? W jaki sposób z niego korzystamy? Problem ten nabiera szczególnego wymiaru w odniesieniu do dzieci i młodzieży zwłaszcza w kon-

tekście ich przyszłych ról społecznych (Orłowska, Błęszyński, 2016a, 2016b, 2017; Błęszyński, Orłowska, 2016, 2017).

Podstawę rozważań stanowi wtórna analiza badań przeprowadzonych przez GUS na temat struktury dnia współczesnych Polaków oraz korzystania przez nich z technik ITI. Ich walorem jest wielkość populacji oraz narzędzie, które jest wielokrotnie weryfikowane i podlega międzynarodowym standardom. Takie zabezpieczenia są istotne ze względu na wiarygodność informacji gromadzonych za ich pomocą, a wielkość próby (populacja generalna dla Polaków) gwarantuje słuszność diagnoz.

Korzystanie z internetu obrosło szeregiem stereotypów i niedomówień. Zaprezentowany materiał stanowi element szerszej diagnozy pedagogicznej, która będzie prezentowana na łamach niniejszego czasopisma, na temat korzystania z internetu przez polskie dzieci i polską młodzież. Jako wychowawcy musimy zdawać sobie sprawę z tego, że z jednej strony należy ich uchronić przed wykluczeniem cyfrowym, z drugiej zaś powinniśmy czuwać nad uruchomieniem tych sfer korzystania z internetu, które mogą być niedocenione przez samych zainteresowanych bądź umykają w ogóle społecznej percepcji.

Miejsce czasu wolnego i korzystania z internetu w strukturze dnia współczesnego polskiego dziecka

Tabela 1. Struktura dnia dzieci w Polsce w wieku 10–14 lat i 15–19 lat według głównych kategorii czasów społecznych [godz. i min]

Rodzaj czynności	Wiek				Różnica w %
	10–14 lat		15–19 lat		
	przeciętny czas trwania ¹				
	24.00	100%	24.00	100%	
Czas potrzeb biologicznych	12.08	50,6	11.33	48,1	–2,5
Czas obowiązków	4.59	20,8	5.27	22,6	+1,8
Czas wolny	5.52	24,4	5.44	23,9	–0,5
w tym: korzystanie z internetu	0.32	2,2	0.57	3,9	+1,7
Czas dojazdów i dojść	1.01	4,2	1.16	5,4	+1,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015a), s. 233 i n.

Przeciętny czas trwania dotyczy wszystkich polskich dzieci, tzn. jest to ilość czasu poświęcanego na czynność niezależnie od tego, czy dziecko ją wykonuje, czy nie.

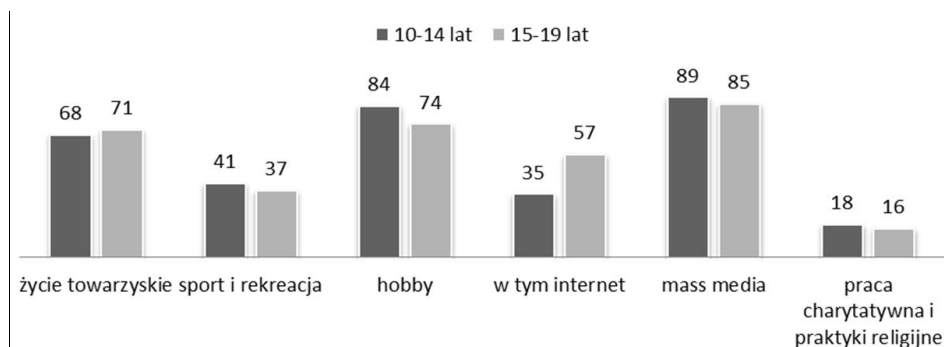
Materiał statystyczny zaprezentowany w tabeli 1 ujawnia, że struktura dnia dzieci i młodzieży jest bardzo podobna. Około połowy budżetu czasu przeznaczają na potrzeby związane z biologiczną egzystencją człowieka (sen, posiłki, opieka medyczna). Czas obowiązków – głównie szkolnych i domowych – to mniej więcej 1/5, a 1/4 to faktyczny czas wolny.

Wraz z wiekiem istotnie zwiększa się ilość czasu przeznaczanego na obowiązki (zazwyczaj naukę) oraz związanego z nimi czasu dojazdów do szkoły i na zajęcia dodatkowe. Dzieje się to kosztem czasu potrzeb biologicznych (zazwyczaj snu) oraz czasu wolnego. Różnice te, choć zauważalne, nie zmieniają ogólnych proporcji wydatkowania czasu.

Interesujący nas problem ilości czasu przeznaczanego na korzystanie z internetu przez dzieci i młodzież w pewnym sensie potwierdza istniejący stereotyp – dzieci wraz z wiekiem poświęcają więcej czasu na to medium. Jest to wzrost znaczący i z wychowawczego punktu widzenia zarówno rodzice, jak i wychowawcy powinni być świadomi nie tylko istniejącego stanu rzeczy, ale związanych z tym pozytywnych i negatywnych sytuacji wychowawczych. Do najpoważniejszych zagrożeń należy zaliczyć ograniczanie bezpośrednich więzi i kontaktów rówieśniczych, tym bardziej że ogólnie można mówić o ograniczaniu czasu wolnego w procesie dorastania przy istotnie większym wskaźniku wzrostu czasu przeznaczanego na internet. Z wychowawczego punktu widzenia powinno budzić też refleksje ograniczanie czasu potrzebnego na potrzeby fizjologiczne. Zazwyczaj wiąże się to z ograniczaniem czasu na sen (GUS, 2015a, s. 133 i n.). Problem ten jest istotny ze względu na higienę życia osób dorastających i zapewnienie adolescentom prawidłowych od strony fizjologii organizmu warunków rozwoju.

Struktura i rodzaje zachowań w czasie wolnym współczesnych polskich dzieci i młodzieży

Metodologia badań przyjęta przez GUS wyróżnia w swoich pomiarach określone grupy zachowań. Korzystanie z internetu przyporządkowane jest do zajęć typu hobby. W materiale zaprezentowanym na rys. 1 przedstawiona jest nie tylko liczba osób wybierających określone zachowania w obszarze czasu wolnego, ale też kontekst wieku. Widać istotny wzrost odsetka osób zainteresowanych korzystaniem z internetu wraz z wiekiem.

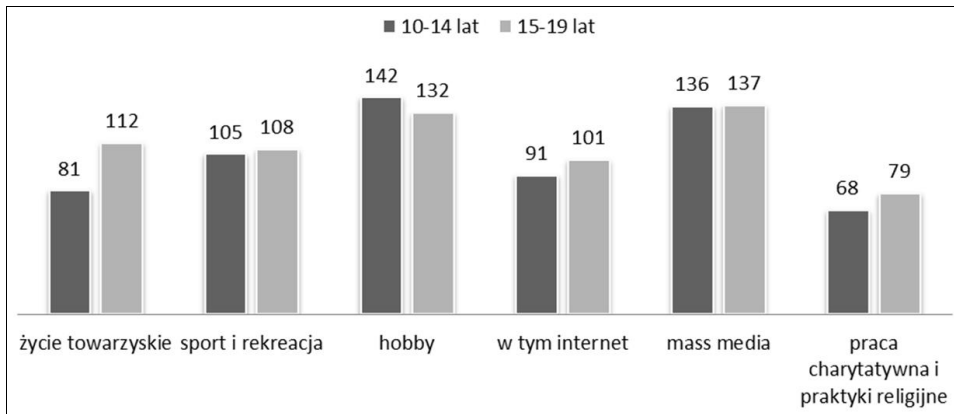

Rys. 1. Respondenci według wieku i odsetka osób wybierających sposoby spędzania czasu wolnego

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015a), s. 236 i n.

Prezentowany materiał uwzględnia też kwestię relacji korzystania z internetu w stosunku do innych czynności czasu wolnego wraz z dynamiką wynikającą z procesu dorastania. Korzystanie z internetu jest jednym z 2 zachowań (obok życia towarzyskiego), które wraz z wiekiem respondentów znajdują coraz większy krąg zainteresowanych. Przyrost jest znaczny, dużo większy niż w przypadku życia towarzyskiego bo o ponad 1/5 zainteresowanych. Jest to szczególnie istotne w kontekście zmniejszania się popularności pozostałych zachowań, zwłaszcza takich, jak sport i rekreacja czy mass media.

Obok liczby osób zainteresowanych spędzaniem czasu w internecie istotna dla opisu zjawiska staje się ilość czasu, który nań faktycznie przeznaczamy.

Rys. 2. Respondenci według wieku i czasu faktycznie poświęcanego na zachowania w czasie wolnym [min]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015a), s. 236 i n.

W przypadku korzystania z internetu, choć istotnie wzrosły odsetki korzystającej młodzieży w stosunku do populacji dzieci (10–14 lat), to wzrost ilości czasu przeznaczanego na korzystanie z niego jest już nie tak duży – około 10 min (zob. rys. 2) jak w przypadku odsetka zainteresowanych. Można zatem wysnuć ostrożny wniosek, że jest to granica brzegowa nasycenia temporalnego korzystania z internetu wśród dzieci i młodzieży. Przynajmniej na razie, do czasu, kiedy nie pojawią się nowe możliwości i formy korzystania z niego oraz do kiedy nie zostanie zwiększona czy uatrakcyjniona relatywnie mała oferta kontaktów interakcyjnych w życiu publicznym (zob. Orłowska, Błeszyński, 2017). W najbliższej przyszłości stan ten zapewne będzie ulegał zmianie głównie ze względu na poszerzanie przestrzeni interakcji w instytucjach życia publicznego, takich jak działalność polityczna i samorządowa, oferowanie klientom coraz szerszej gamy usług przez komercyjne platformy związane z różnymi podmiotami politycznymi i gospodarczymi (zwłaszcza w sferze usług).

Ogólnie można powiedzieć, że internet jest tą sferą życia w czasie wolnym dzieci i młodzieży, który ma tendencję wzrostową i stanowi poważną konkurencję dla mass mediów oraz sportu i rekreacji. Chociaż trzeba też przyznać, że nie jest konkurencją dla typowego życia towarzyskiego i działalności społecznej oraz religijnej. Odsetki osób zainteresowanych tymi sposobami spędzania czasu wolego nie zmieniły się (zob. rys. 1), natomiast wrosła ilość czasu na nie przeznaczonego przez osoby zainteresowane takimi zachowaniami. Można to tłumaczyć m.in. jako wynik procesów dojrzewania.

Obszary zainteresowań

Problem modelu korzystania z internetu powinien być w Polsce przedmiotem nie tylko publicznej refleksji, ale też działań. Tezę tę potwierdza analiza materiału zgromadzonego przez GUS na temat sposobów korzystania przez Polaków z internetu. Ujawnia ona nie tylko osobiste preferencje współczesnych Polaków, ale też istniejące możliwości, i właśnie w tym kontekście powinniśmy jako społeczeństwo i państwo podjąć różnorakie działania. Materiał zaprezentowany w tabeli 2 wyraźnie wskazuje na istniejące niedomogi w tej sferze. W sposób istotny zaniedbane są te sfery życia, które dotyczą funkcjonowania obywateli w przestrzeni społecznej partycypacji oraz edukacji. W tym kontekście nie można mówić o kreowaniu społeczeństwa obywatelskiego i budowaniu kapitału społecznego, kiedy istnieją tak istotne niedomogi w sferze informacyjnej i partycypacyjnej. Niespełna 6% obywateli w ogóle korzysta z internetu jako instrumentu w dostępie do partycypacji społecznej i politycznej, tylko 12% z usług związanych z rozwojem zawodowym, a jeszcze mniej, bo 9%, z rozwojem edukacyjnym. I choć te wskaźniki w przypadku młodzieży (wiek przedprodukcyjny) są zazwyczaj 2 razy wyższe niż w przypadku ogółu Polaków, to i tak są one na niezwykle niskim poziomie. Wydaje się, że bez inwestycji i działań o charakterze wychowawczo-informacyjnym nie możemy mówić w ogóle o postępie i rozwoju społecznym i ekonomicznym.

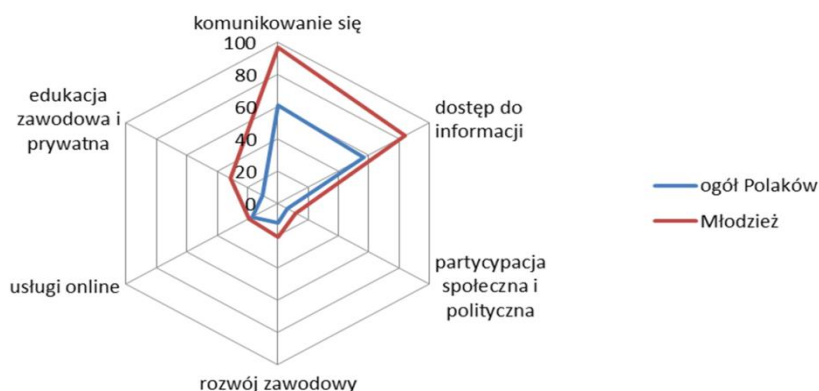
Pewne zdziwienie budzi też niski odsetek osób korzystających z usług online. W najlepszym przypadku dotyczy to co czwartego Polaka, a wśród młodzieży jedynie co piątego (tabela 2).

Na podstawie zebranego materiału statystycznego można wnioskować o podjęcie prac na rzecz szerszego wykorzystania internetu w przestrzeni życia społecznego. Ograniczenie go jedynie do funkcji komunikacyjnej jest istotnym zubożeniem możliwości internetu. Pozostałe z nich – nawet w przypadku młodzieży – pozostawiają istotne możliwości. Część z nich zapewne wynika z braku powszechnego dostępu do sieci, który jest niedostateczny w różnych rejonach kraju. Jednak pozostałe deficyty – wbrew stereotypowi – odnoszą się w swoim meritum do braku postrzegania internetu jako istotnego instrumentu we współczesnym życiu społecznym.

Tabela 2. Sposoby korzystania z internetu według kategorii wiekowych [%]

Sposoby korzystania z internetu	Ogół Polaków	Młodzież – wiek przedprodukcyjny
Komunikowanie się	61,2	96,8
Dostęp do informacji	57,4	84,1
Uczestnictwo w sprawach społecznych i politycznych	5,7	12,4
Rozwój zawodowy	12,1	21,2
Inne usługi online	17,1	18,7
W celu edukacyjnym, zawodowym, prywatnym	9,9	30,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015b).

Rys. 3. Sposoby korzystania z internetu według kategorii wiekowych [%]

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2015b).

Na rys. 3, jak rzadko kiedy, zobrazowano deficyty korzystania z internetu przez ogół Polaków i polską młodzież. Widać wyraźnie aktualne ukierunkowanie tylko na zachowania związane z komunikowaniem się i dostępem do informacji. Niepokój wychowawców i nauczycieli powinien budzić zwłaszcza brak wykorzystania internetu w sferze edukacyjnej oraz partycypacji społecznej. Obszary te powinny się stać przedmiotem troski i interwencji nie tylko nauczycieli, ale także polem działań polityki społecznej. Obie sfery życia odpowiadają za jego jakość oraz za budowanie kapitału społecznego. Na jego znaczenie nie tylko dla społeczeństwa demokratycznego, ale dla rozwoju gospodarki zwracała uwagę Rada Monitoringu Społecznego w podejmowanych cyklicznie badaniach.

Podsumowanie

W dobie powszechnej dysputy na temat internetu umyka z pola zainteresowania spostrzeganie go na tle struktury dnia współczesnego człowieka. Dotyczy to zwłaszcza korzystanie z internetu przez dzieci i młodzież.

Zgromadzony materiał dotyczących współczesnych polskich rodzin pozwala określić, że nastąpił rzeczywisty wzrost w porównaniu do dzieci zainteresowania

internetem wśród młodzieży. Jednak mimo istotnego wzrostu zainteresowania mierzonego liczbą osób korzystających, czas związany z użytkowaniem internetu utrzymuje się na podobnym poziomie niezależnie od wieku respondenta.

Korzystanie z internetu nie zachwiało też proporcjami w wydatkowaniu czasu na poszczególne główne czasy społeczne – czas potrzeb biologicznych, czas obowiązków i czas wolny. Internet stał się najpoważniejszym konkurentem dla mass mediów, głównie elektronicznych. Zwiększające się odsetki zainteresowanych poszerzały ilość czasu na przeznaczanego kosztem czasu na mass media oraz w jakiejś części na życie towarzyskie. Natomiast ze względu na ilość czasu przeznaczanego przez respondentów jest on tylko zagrożeniem dla tradycyjnych mass mediów.

Ze względu na ilość przeznaczanego czasu internet nie jest zagrożeniem dla innych elementów dnia (zwłaszcza nauki) czy zachowań w czasie wolnym (szczególnie dla sportu i rekreacji).

Uogólniając, należy podkreślić:

1. W świetle sposobów korzystania z internetu może i powinien on stanowić integralną część systemu edukacyjnego. Ta jego funkcja jest niewystarczająco eksplorowana i stanowi pole do koniecznych działań wychowawczych. Skorelowanie wysokiej lokaty nauki i internetu może stworzyć interesujące pola dla rozwoju społecznego i gospodarczego.

2. Korzystanie z internetu nie stanowi istotnego zagrożenia dla tradycyjnych sposobów spędzania czasu wolnego z wyjątkiem ograniczenia czasu przeznaczanego dotąd na media tradycyjne, zwłaszcza korzystanie z telewizji.

3. Istnieją istotne obszary niewykorzystywania internetu w partycypacji społecznej, a zwłaszcza rozwoju kapitału społecznego i rozwoju gospodarczego.

Literatura

- Błęszyński, J.J., Orłowska, M. (2016a). Between Social Inclusion to Exclusion – Differences in the Quality of Lives of Intellectually Disabled Children. *BEST: International Journal of Humanities, Art, Medicine and Sciences*, 4 (3), 89–100.
- Błęszyński, J.J., Orłowska, M. (2016b). From Exclusion to Participation – Quality of Life of a Small Child with a Disability in Poland Case Study. *International Journal of Research in Applied, Natural and Social Sciences*, 4 (11), 181–186.
- Błęszyński, J.J., Orłowska, M. (red.) (2017). Leisure as an Instrument of Rehabilitation and Socialization of People with Intellectual Disabilities. Enter Discussion. *European Journal of Social Sciences Studies*, 2 (1), 38–49.
- GUS (2015a). *Budżet czasu ludności 2013*. Cz. 1. Warszawa.
- GUS (2015b). *Wykorzystanie technologii informacyjno-(tele)komunikacyjnych w gospodarstwach domowych w 2015 r.* Warszawa.
- Orłowska, M., Błęszyński, J.J. (2016). *Czas wolny jako środowisko życia. Perspektywa pedagogiczna*. Warszawa: PWN.
- Orłowska, M., Błęszyński, J.J. (2017). Measures of Social Engagement of Civilization in the Perspective of Use of ICT By People With Disabilities. *European Journal of Special Education Research*, 2 (1), 14–21.